

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Веклич О. О.

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу екосистемного оцінювання
природно-ресурсного потенціалу*

*Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-290-9-36>

ЕКОСИСТЕМНА АДАПТАЦІЯ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ ЯК БАЗОВИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Як свідчить світова практика господарювання, недостатньо мати за мету тільки запобігання зміні клімату шляхом запровадження економічної та побутової діяльності, яка в змозі зменшити викиди діоксиду вуглецю і збільшити поглинання вуглекислого газу. В останнє десятиліття стало очевидним, що зміни температури повітря та посушливих періодів, структури опадів та сезонні зміни створюють значне навантаження (стрес) на екосистеми та роблять очевидною потребу в адаптації до зміни клімату через природні катаклізми, які створюють прямі та непрямі загрози для добробуту. В економічному сенсі така адаптація – це пристосування в природних чи людських системах до зміни клімату у відповідь на фактичні або очікувані кліматичні зміни або на їх наслідки, яке пом'якшує заповдіяні ними збитки або капіталізує вигідні відповідні можливості. Тобто ці пристосування надають змогу певним чином збалансувати соціально-економічні збитки та нові можливі вигоди від зміни клімату для підтримання ефективності господарювання, насамперед на локальному чи регіональному рівні.

Через зростаючу й гостру суспільну потребу в мобілізації та поширенні методів адаптації до зміни клімату активізувалось упровадження та розповсюдження в кліматичній політиці зарубіжних країн екосистемного підходу для вирішення відповідних проблем. Наразі у цій сфері екосистемний підхід позначається всесвітньо відомим терміном «Ecosystem-based Adaptation (EbA)», тобто терміном «адаптація на основі екосистем» або тотожним «екосистемна адаптація». Базове опорне визначенням екосистемної адаптації до зміни клімату, наведене у Конвенції про біологічне різноманіття в 2009 р., характеризується комплексністю, якою охоплюються такі її дві ознаки: 1) екосистемна адаптація «включає стале управління, збереження та відновлення екосистем для надання послуг, допомагаючи людям адаптуватися до негативних наслідків зміни клімату»; 2) вона «може бути економічно ефективною та створювати соціальні, економічні та культурні вигоди і сприяти збереженню біорізноманіття» [1, с. 9–10]. Проте через відсутність абсолютного однозначного та чіткого офіційного формулювання екосистемної адаптації до зміни клімату навіть у пізнішому (2019 р.) спеціальному документі Конвенції про біологічне різноманіття [2, с. 24], найбільш поширеним і популяризованим у тематично відповідних джерелах є таке її спрощене визначення: «адаптація на основі екосистем – це використання біорізноманіття та екосистемних послуг як частина загальної стратегії адаптації, щоб допомогти людям адаптуватися до несприятливих наслідків зміни клімату» [3].

Варто зауважити, що наведене спрощене визначення екосистемної адаптації до зміни клімату є розповсюдженим не лише в інформативних джерелах, а й в наукових і публічних, викликаючи певні дискусії. Наприклад, на думку R.Vignola, B.Locatelli, B.Martinez та інших, EbA – це «політика та практика, які базуються на передумові, що екосистемні послуги захищені або відновлені, зменшуюючи уразливість суспільства до зміни клімату» [4], тоді як E.Ojea визначає EbA як «практики, які сприяють соціально-екологічній стійкості шляхом сприяння екосистемним послугам через управління екосистемою, що дозволяє людям адаптуватися до впливу зміни клімату та зменшити їхню вразливість» [5].

Проте, спираючись на офіційне змістовне наповнення комплексного поняття екосистемної адаптації до зміни клімату, найбільш коректним, на мій погляд, є таке її формулювання: *адаптація на основі екосистем – це специфічний підхід з регулювання кліматичної*

політики, що інтегрує використання біорізноманіття та екосистемних послуг у загальну стратегію адаптації на основі сталого управління, збереження та відновлення екосистем, які сприяють соціально-екологічній стійкості соціально-територіальних спільнот. Запропоноване авторське визначення екосистемної адаптації до зміни клімату узагальнює та спрощує її офіційне ускладнене двоступеневе формулювання, водночас зберігаючи та підкреслюючи притаманні їй характерні риси.

Слід зазначити, що і мета EbA не є однопорядковою, а комплексною, оскільки, як слушно зазначає німецький дослідник К.Мак, вона спрямована одночасно, по-перше, на захист, підтримання та відновлення екологічної функціональності, навіть під впливом зміни клімату; по-друге, на максимізацію здатності екосистем пом'якшувати та зменшувати зворотній вплив кліматичних змін; по-третє, на безперебійне постачання екосистемних послуг, що забезпечують добробут людей; по-четверте, на зменшення загрози стихійних лих, пов'язаних із змінами клімату [6, с. 43].

Ключовим питанням у сучасній зарубіжній практиці запровадження адаптації до наслідків зміни клімату на основі екосистемного підходу є вирішення можливостей його фінансування шляхом мобілізації внутрішнього та міжнародного фінансування, а також сприяння інвестиціям приватного сектору в EbA. Це питання широко обговорюється і на міжнародному офіційному рівні, і на національних рівнях управління, і в зарубіжних тематично відповідних англомовних джерелах.

Питання фінансування екосистемної адаптації до наслідків зміни клімату, поряд з інвестуванням скорочення викидів парникових газів і секвестрації вуглецю, є складовою загальної стратегії фінансування кліматичної політики – так званих «кліматичних фінансів» («climate finance»), вирішення якого потребує значних фінансових ресурсів. Наприклад, обсяг лише початкового фінансування для підтримки проєктів по запровадженню EbA в таких країнах Карибського басейну як Антигуа і Барбуда, Куба, Домініка, Домініканська республіка, Гренада, Гаїті, Ямайка, Сент-Люсія та Сент-Вінсент і Гренадіна, наданий урядом Німеччини через Банк Німецького розвитку (KfW) спільно з ресурсами Міжнародної кліматичної ініціативи (ІКІ), складає 26,5 мільйонів доларів США [7]. Слід зазначити, що найбільш популяризованим в зарубіжних країнах механізмом фінансування заходів по адаптації до наслідків зміни клімату на основі екосистемного

підходу, насамперед на вихідному місцевому рівні управління природокористуванням, виявляються моделі/схеми платежів за надання екосистемних послуг, в тому числі і з регулювання клімату – важливої складової платежів за екосистемні блага.

Віднайдені у зарубіжних фахових джерелах визначення екосистемної адаптації до зміни клімату при усій різноманітності їх формувань, тим не менш, варті наукової та прикладної уваги вітчизняних фахівців, насамперед при формуванні Національної стратегії адаптації до зміни клімату на основі екосистемного підходу. Однак, особливу актуальність наразі та в перспективі із закінченням воєнних дій на території України становить, на мій погляд, посилена державна увага до зарубіжної практики організації та інвестування проектів по запровадженню екосистемної адаптації до зміни клімату й схем платежів за екосистемні послуги з регулювання клімату в першу чергу локального значення, шляхом мобілізації фондів і систем міжнародного фінансування. Такий досвід має бути покладений в основу розроблення та запровадження відповідних національних проектів за ініціативи та під патронатом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України спільно з Міністерством фінансів України.

Перспективними також видаються організація Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України разом з Міністерством розвитку громад і територій України просвітницьких заходів по розробленню муніципальних стратегій EbA до зміни клімату та аналогічні ініціативні плани місцевого управління на локальному рівні, базуючись на відповідному зарубіжному досвіді.

Література:

1. Secretariat of the Convention on Biological Diversity (2009). Connecting Biodiversity and Climate Change Mitigation and Adaptation: Report of the Second Ad Hoc Technical Expert Group on Biodiversity and Climate Change. Montreal, Technical Series. № 41. URL: <https://www.cbd.int/doc/publications/cbd-ts-41-en.pdf>.

2. Secretariat of the Convention on Biological Diversity (2019). Voluntary guidelines for the design and effective implementation of ecosystem-based approaches to climate change adaptation and disaster risk reduction and supplementary information. Technical Series. № 93. Montreal. p. 156 URL: <https://www.cbd.int/doc/publications/cbd-ts-93-primer-en.pdf>.

3. Ecosystem-based Approaches to Climate Change Adaptation. URL: <https://www.iucn.org/theme/ecosystem-management/our-work/ecosystem-based-approaches-climate-change-adaptation>.

4. Vignola R. et al. Ecosystem-based adaptation to climate change: what role for policy-makers, society and scientists? *Mitigation and adaptation strategies for global change*. 2009. V. 14. № 8. P. 691–696.

5. Ojea E. Challenges for mainstreaming ecosystem-based adaptation into the international climate agenda. *Current Opinion in Environmental Sustainability*. 2015. V. 14. P. 41–48.

6. Екосистемна адаптація до зміни клімату в українських біосферних резерватах: ситуаційний аналіз, діагностика та стратегічні перспективи Шацького біосферного резервату, Україна. Еберсвальде, Університет сталого розвитку, 2020. с. 43 URL: https://www.eba-ukraine.net/files/pdf/situation_analysis/ukr/UA_Situation%20Analysis_Shatskyi_July%202020.pdf.

7. Climate change program: EbA facility. URL: <https://www.caribbeanbiodiversityfund.org/programs/climate-change>.